

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Zwiazek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
www.cracow.org.il
www.facebook.com/groups/cracowassociation
בנק מזרחי-טפחות סניף 669 חשבון 143564

גליון 194 אפריל 2023 ניסן-אייר תשפ"ג

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

עצרת זיכרון לנספי השואה מקהילת קרקוב

גירוש יהודים מגטו קרקוב למחנה המוות בלד'ץ, 1942.

עצרת הזיכרון תתקיים ביום ג',
כ"ז בניסן תשפ"ג
18 באפריל 2023
בשעה 17:00 בתיכון ה',
רח' בן יהודה 227,
תל אביב-יפו.

בתוכנית: התכנסות, הדלקת נרות על ידי שורדים, תפילה, הגירושים מגטו קרקוב, דבר מנהלת בית הספר ומועצת התלמידים ומשרי מרדכי גבירטיג.

באזכרה יוקרנו שמות ניספים
"לכל איש יש שם". מי שטרם
העביר שמות בני משפחתו ויקיריו
מתבקש לעשות זאת בהקדם.

נא כבדו בנוכחותכם את זכר הניספים והשתתפו בעצרת יחד עם בני משפחותיכם

אנו, יוצאי קהילת יהודי קרקוב וצאצאיהם,
מודים לתושבי קרקוב,
ולכל הארגונים והמוסדות בעיר
הפועלים לשימור המורשת של הקהילה
היהודית המפוארת,
שהתקיימה בעיר במשך מאות שנים,
עד לחורבן הנורא.
תודה מיוחדת
לכל המארגנים והמשתתפים בעשרות
האירועים שהתקיימו בקרקוב
לציון 80 שנים לחיסול הגטו בעיר.

קוראים יקרים,

תמיכתכם הכספית בארגון חשובה על מנת
להבטיח את המשך הפעילות הסדירה שלנו.
נא לשלם דמי חבר לשנת 2023
בסך 200 ש"ח
(נוודה, כמוכן, לתרומות נוספות).

העברה לחשבון בנק: מזרחי טפחות, סניף
669 חשבון מספר 143564
או המחאה לארגון יוצאי קרקוב, רחוב
הנוריות 31, הרצליה. 4672630

אירועים בקרקוב לציון 80 שנים לחיסול הגטו בפודגוז'ה

קרקוב; ובמוזיאון שינדלר התקיימה פתיחת תערוכה "מעשים בלתי אנושיים".

במוזיאונים התקיימו הרצאות לקהל הרחב: במוזיאון גליציה הייתה הרצאה על הספר החדש על ההיסטוריה של יהודי קרקוב והרצאה שכותרתה "קולות מן העבר" על פעולות המחתרת של חברי תנועת הנוער היהודי. במוזיאון בית המרקחת בגטו קרקוב התקיימו הרצאות שכותרתן "מה ראה הרוקח תדאוש פנקביץ' מחלונות בית המרקחת שבגטו", "הגטו פסק מלהתקיים" ו"האם הייתה אהבה בגטו?". על חיי היום יום בגטו. במוזיאון שינדלר התקיים מפגש עם מר רישרד קוטרבה על ספרו החדש "יהודי קרקוב במחנה הריכוז הגרמני לשעבר פלשוב".

סיורים מודרכים למעוניינים התקיימו, במועדים שונים, ברחובות הגטו לשעבר (חמישה סיורים), בשטח מחנה הריכוז לשעבר פלשוב (שני סיורים) וסיור ברחובותיו של רובע קז'ימיז'.

בנוסף הוקרן סרטם של רומן פולנסקי ורישרד הורוביץ המסיירים ברחובות ילדותם בקז'ימיז' ובגטו לשעבר. ב"טמפל" התקיים קונצרט של מוזיקה יהודית-פולנית משיריהם של מרדכי גבירטיג

של קרקוב, ראש העיר של קרקוב, מוזיאוני קרקוב (המוזיאון בבית הכנסת הישן, המוזיאון בבית המרקחת בגטו ומוזיאון שינדלר), מוזיאון פלשוב, מוזיאון יהודי גליציה, המחלקה ללימודי יהדות באוניברסיטה הגלונית, ארגון יוצאי קרקוב בישראל, ארגון המדריכים בקרקוב והסניף הקרקובאי של המכון לזיכרון לאומי.

באירוע המרכזי - הצעדה השנתית "כיכר השלוחים", היא כיכר גיבורי הגטו בפודגוז'ה, אל האנדרטה שנמצאת במקום שבו היה מחנה הריכוז הגרמני פלשוב - צעדו מאות אנשים, מפולין ומארצות הים, מבוגרים, צעירים וילדים. במהלך הצעדה נאמרו תפילות והונחו זרי פרחים לרגלי השלט שעל שרידי החומה שהקיפה את הגטו ברחוב לימנובסקיגו וכן לרגלי האנדרטה בפלשוב.

האירועים כללו פתיחה של מספר תערוכות שהוקדשו ליהודי העיר: במוזיאון פודגוז'ה נפתחה תערוכה על חיייה של הקהילה היהודית בפודגוז'ה; במוזיאון בית המרקחת שהיה בגטו נפתחה תערוכה המציגה תמונות מחיסול גטו קרקוב וכן תמונות לזיכרם של קורנות הגטו; במוזיאון גליציה מוצגת תערוכה על ההיסטוריה של הגטו וכותרתה "לנו לא יהיה מחר" ההיסטוריה של גטו

במהלך כל חודש מרס 2023 צוינו בקרקוב 80 שנים לחיסול הגטו, אירוע שהתרחש בימים 13 ו-14 בחודש מרס 1943 שבסיומו כ-8,000 מתושביו נשלחו למחנה הריכוז פלשוב, כ-2,000 גורשו לאושוויץ ומאות נרצחו ברחובות

הגטו.

האירועים אורגנו על ידי מספר גורמים בעיר, אשר חברו יחד וקיימו במשך החודש עשרות אירועים באיזור שבו היה הגטו, בשטח פלשוב-מחנה הריכוז הגרמני לשעבר, במוזיאונים וברחובות העיר.

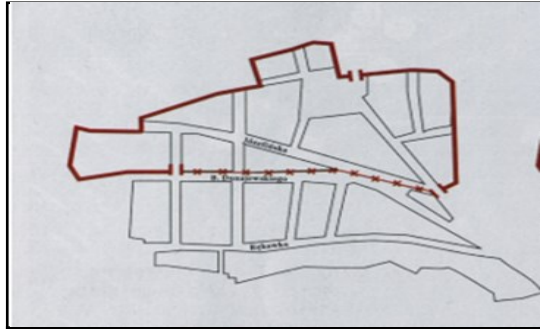
מארגני האירועים היו הפסטיבל לתרבות יהודית, הקהילה היהודית

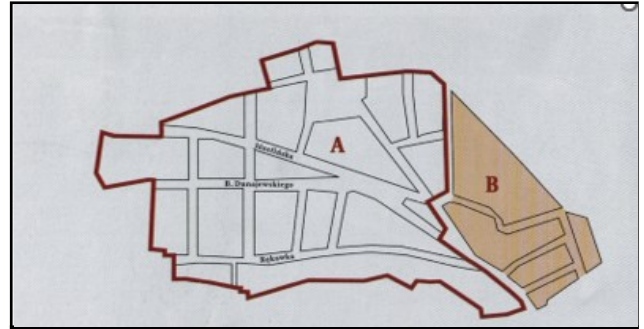
תפילת "אל מלא רחמים" של הרב של קרקוב, על יד האנדרטה בפלשוב בסימומה של הצעדה

גבולותיו של גטו קרקוב בתקופות השונות של קיומו

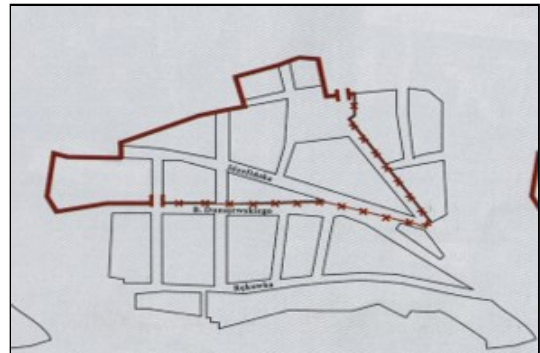
המכון לזיכרון לאומי בפולין (IPN) הוציא לאור פרסום הכולל מפות מפורטות של גבולות הגטו בתקופות השונות, הבתים שנכללו בגטו עם הקמתו וכן מידע על הקמת הגטו, הגירושים מהגטו אל מחנה ההשמדה בלז'ץ' וחיסול הגטו וגירוש תושביו למחנה ההשמדה אושוויץ' ולמחנה הריכוז פלשוב. בתמונות, גבולות הגטו בתקופות השונות לקיומו (חומות הגטו סומנו בקו רצוף, גדר תייל סומנה בקו מקווקו):

שטח הגטו לאחר גירוש יוני 1942

שטח הגטו המתוכנן ב-10 באפריל 1940

שטח הגטו בדצמבר 1942 לאחר גירוש אוקטובר

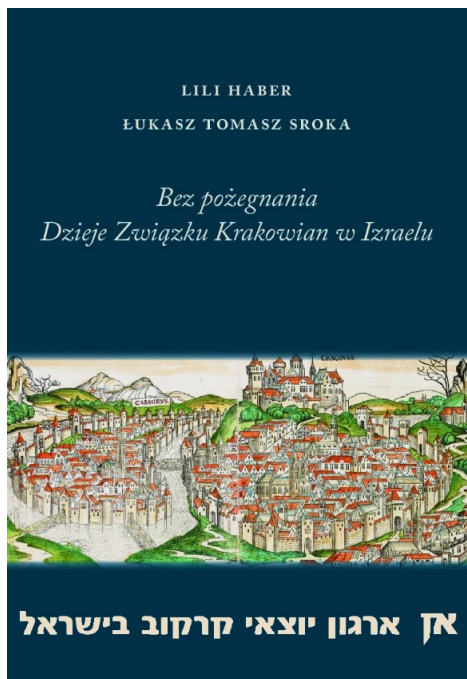
שטח הגטו בחודש מרס 1941

”מבלי להפרד”. ההיסטוריה של ארגון יוצאי קרקוב בישראל

היהודיים בעיר ואין ספק שפעילות מבורכת זו תמשך גם בשנים הקרובות.

הדור השני והשלישי, וכולם פועלים יחד כדי לזכור ולהוקיר את החיים המשגשגים של הקהילה היהודית בקרקוב לפני מלחמת העולם ה-2.

בהוצאת הספרים הקרקובאית **אסטריה Austeria** ראה אור הספר *Bez Pożegnania. Dzieje Związku Krakowian w Izraelu* (מבלי להפרד. ההיסטוריה של ארגון יוצאי קרקוב בישראל). הספר סוקר את פעילות יוצאי קרקוב במשך כמעט מאה שנים, מאז ההתארגנות הראשונה בשנת 1925, ועד היום.

ד"ר אדיטה גברון כתבה: המרתק בהיסטוריה של הארגון הוא הנוכחות המתמדת של זיכרונות ורגשות הקשורים לקרקוב, הן בדור הראשון - אלה שהיגרו מקרקוב, והן בדור השני והשלישי - ילדיהם ונכדיהם. עבור הקורא הפולני, זה עשוי להפתיע שמסורות מסוימות, היסטוריה והנצחה של מה שהיה קשור לקרקוב, ובאופן רחב יותר - פולין, הועברו לישראל. הספר "מבלי להפרד" מהווה צעד משמעותי לגילוי המורשת הפולנית אצל היהודים שהגרו מפולין לישראל; החומרים הנזכרים בפרסום: הספרים, העיתונות והמסמכים עשויים לסייע לא רק לחוקרים אלא גם לכלל הקוראים. חשובה במיוחד מעורבותו ותרומתו של הארגון במחקר המדעי וביוזמות ההנצחה של החיים

פרופ' ניצה דוידוביץ כתבה על הספר: ההיסטוריה של הארגון מתחילה עם החלוצים שעזבו את ביתם בקרקוב בעשור השני והשלישי של המאה ה-20 והתיישבו בארץ-ישראל, ואחר כך העלייה שלאחר מלחמת העולם השנייה למדינת ישראל. לאחר השואה פעלו בישראל מאות ארגוני "לנדסמנשאפטים", שהתייחסו לערים ואזורים בפולין. רק מעטים מהארגונים הללו עדיין פועלים כיום. זו תופעה סוציולוגית מרתקת - יותר משבעים שנה לאחר הקמת ישראל, ארגון יוצאי קרקוב פעיל מאד עד היום, הוא כולל את

"אוסקר שינדלר שלח את אבא למאטהאוזן כי היה חייב לו כסף"

חדרים של רהיטים מפוארים שהביא מווינה. כך גם שטיחים פרסיים יקרים, תמונות, כלי כסף, קריסטלים, מערכות אוכל, פסנתר כנף ומה לא, ששינדלר הבטיח להחזיר אחרי המלחמה.

בשנת 1942, כאשר שינדלר 'קיבל' את בית החרושת לאמייל ולקח יהודים לעבודה, היינו אבי ואני בין ראשוני העובדים שלו. היו שם מהיהודים הכי עשירים בקרקוב. שינדלר לקח וגם הגן – אבל לא תמיד. אני חושבת שאבי הלווה לו לפחות 150-200 אלף מארק. לא חשוב הכסף, כסף הוא עגול, היום פה, מחר מתגלגל למקום אחר.

שינדלר הציל אותי ואת אבי פעמיים. פעם, שעה לפני האקציה ממש, ב-1942, שלח לתוך הגטו משאית מלאה קש. נשכבנו חמישה אנשים והאוטו יצא משער הגטו שהיה כבר סגור. זה עלה 20 אלף זלוטי. פעם אחרת תפסו את אבי עם 15 אלף זלוטי שהביאה המשרתת שלנו לבית החרושת, ועמדו לירות בו. אבא היה כבר על הברכיים להריגה. שינדלר בא בריצה ואמר לאנשי ה-ס.ס.: 'אתם משוגעים! להרוג לי את המומחה הכי גדול לצבעים?'

כאשר עשו את הרשימה המפורסמת אני ואבי היינו מהראשוני ברשימה, כמובן. הוא ראה בזה הזדמנות נדירה נוספת לעשות הון, תכנן רשימת שמות של כאלה שיש להם עדיין כסף, רשימה עבור יהלומים, כסף ואבני חן. אנשים שילמו בתקווה להיות בין המאושרים להישאר בחיים. הסחר מכר היה גדול – בחיים של אנשים שנתנו לשינדלר את כל הונם ובריאותם. מ-800 הגברים שהיו אצל שינדלר נמחקו מהרשימה 400 כי לא היה להם יותר כסף, ונשלחו למאטהאוזן להשמדה. אולי נשאר מהם 50 בחורים צעירים בחיים, ובמקומם נכנסו לרשימה יהודי פלשוב העשירים, שהיה להם עוד כסף.

(המשך בעמוד הבא)

החודש ימלאו 115 שנים להולדתו של אוסקר שינדלר, חסיד אומות עולם, אשר הציל כ-1,200 יהודים, רובם מקהילת יהודי קרקוב. במאמר מאת **אריק וייס** שהתפרסם ב-8.2.2008 הוא כותב כי "לסיפור הצלתם של 'יהודי שינדלר' נוספו עם השנים עדויות קשות וטענות מצד ניצולים על האופן שבו השתלט שינדלר על המפעלים שלו ועל יחסו לחלק מהיהודים. על מעשה ההצלה עצמו לא היה ערעור, אולם היו שאמרו שהמניע למעשיו (או לפחות לחלקם) היה כספי, וכי גם בהרכבת הרשימה המפורסמת היו מעורבים מעשי שוד וגזל.

במכתב לשופט בייסקי טענה אחת מניצולות שינדלר, שלא רצתה להזדהות בשמה, שאביה הוצא מהרשימה המפורסמת אחרי שמימן את התעשיין הגרמני במשך שנים. גם היום היא לא סולחת. מכתב שהגיע לד"ר בייסקי ביוני 1995 מוסיף לטענות הללו:

"לכבוד השופט ד"ר בייסקי שלום רב!

אני, ניצולת ברונליץ, נמצאת בדילמה גדולה משנת 1944 בקשר לאוסקר שינדלר. דבר שלא נותן לי מנוח, ועל זה אני חושבת כבר שנים לכתוב לך.

אני הייתי הילדה הקטנה של אוסקר שינדלר חמש שנים, כך הוא קרא לי. אבי ז"ל היה אחד הסוחרים הידועים והעשירים בקרקוב. ציוני ותיק, נדבן גדול וממקימי הגימנסיה העברית בקרקוב. אבי פגש את שינדלר עוד לפני המלחמה בברין אצל מכרים, וכאשר בא שינדלר לקרקוב, בשנת 1939, נפגשו שוב. שינדלר שבא בחוסר כל היה זקוק לבעלי נכסים לשם מימון המסחר. הוא ידע שזה זמן של אפשרויות והזדמנויות ושהיהודים הם הסחורה שלו, שבמצוקתם יתנו לו הכל.

כך אני, ילדה בת 13, הייתי הולכת לשינדלר עם 15-20 אלף זלוטי כ'הלוואה' מאבי. כאשר קיבל שינדלר וילה גדולה וריקה, היה זה אבי ש'הלווה' לו ארבעה

אוסקר שינדלר עומד במרכז מוקף בעובדיו. התמונה צולמה, ככל הנראה, ב-1943, עם סיום בניית מפעל. המקור: המוזיאון ההיסטורי של קרקוב

"אוסקר שינדלר שלה את אבא למאטהאוזן" (המשך)

שינדלר, האיש המקסים והפיקח, ידע שלכל מטבע יש שני צדדים. אם הוא נאצי טוב והגרמנים ינצחו - הוא ינצל, אם האמריקאים ינצחו - אז הוא גרמני טוב שהציל יהודים ואת עצמו [...].

ד"ר בייסקי, שמעתי אותך אומר בטקס ששינדלר היה צדיק. היו אצלו 700 איש והוא לקח עוד 400 והציל אותם. אבל אף מילה על אלה ששלח למוות! נכון, הוא הציל - וגם את עצמו (וגם אותי), אבל אלה שנשלחו נחלו אכזבה מרה. הם שילמו את המחיר היקר מכל - את החיים. קשה לי מאד לשמוע דברים. אני נקרעת לכאן ולכאן, אבל הרע מנצח. "

ד"ר בייסקי ענה על המכתב מ-1995: "נפגשתי עם ניצולים רבים בארץ ובחו"ל, אך סיפור זה מעולם לא עלה. אם היה עולה היינו מתייחסים אליו, אך בהיעדר ידיעה כלשהי על הדברים שהעלית, ובלי שנעשה ניסיון לבררם, בעיני יישאר שינדלר כמי שהודות לו ניצלנו מהתופת".

זה ידוע לך, ד"ר בייסקי, וידוע גם לי, שלך היה רק מזל להיכנס לרשימה כי כסף לא היה לך. כך שאני יכולה לכתוב הלאה מה שמציק לי. את אבי שלח אוסקר שינדלר, ברגע האחרון, לטרנספורט למאטהאוזן. נראה עשה חשבון שהוא חייב לו הרבה יותר מדי. שאולי המלחמה תיגמר לא טוב לגרמנים ואבי ידרוש חלק מהונו בחזרה. כאשר לקחו את אבי רצתי לשינדלר, והוא, השיכור כתמיד, צעק שהוא לא עשה את זה. כאשר באנו לברונליץ הוא היה מאד נחמד אלי, ראה שלא עשה טוב. כעסתי עליו מאד.

אחרי המלחמה, ב-1946, הוא בא לליניץ לביקור. 'היהודים שלוי' שם לא קיבלו אותו יפה, כי היו שם אנשים ממאטהאוזן. גם פה בישראל דיברתי איתו על זה. הייתי מלאת הערצה לאיש הזה וגם מלאת כעס. את אבי ז"ל גמרו במחנה. אבי עמד לפני הצריף, גבר בן 56, בא גרמני ואמר: 'קום, קום'. זה היה בנובמבר 1944. הייתה חבית עם מים. היה חורף. תפסו אותו בראש והכניסו את הראש לחבית עד שאבא טבע.

הגדות פסח מקרקוב ומפודגוז'ה

הגדה של פסח שהודפסה בקרקוב בשנת תק"פ-1820 בדפוס רפאל נפתלי הירץ הלוי שפירא ובנו אהרון שלמה (סלומון) כהנא שפירא.

רפאל נפתלי שפירא פתח בית דפוס בקרקוב בשנת 1803, וזאת לאחר שבמשך כ-130 שנים לא היה בית דפוס בעברית בעיר. בשנת 1820 הצטרף הבן, אהרון שלמה לעסק של אביו. שניהם היו קרובים לתנועת "ההשכלה" וניסו להפיץ את הרעיון על ידי הדפסת ספרים.

בשנת 1823 נאלצו לסגור את הדפוס בשל קשיים כספיים.

ההגדה מצאה את דרכה למכירה פומבית ותודה ליוש עמישב על המידע.

ההגדות בטורים השמאליים הודפסו בבית הדפוס של שאול ליפמן חנניה דויטשר בבית הדפוס שלו ברחוב סטרומוסטובה 3, Staromostowa בפודגוז'ה. שאול ליפמן נולד בשנת 1860 והיה בנם של מרים מינדל ויצחק דויטשר. המוציא לאור של שתי הגדות אלה הוא בית מסחר הספרים של ר' יוסף לעזער מטרנוב.

ההגדה של פסח 'גאולת ישראל' הודפסה בשנת תרס"ו-1906 וכוללת 42 פירושים ובה ספורי פלאות סיפורי יציאת מצרים, משלי יעקב, משל

ומליצה, נעימות ישראל, תורת מוסר, משלי מוסר, מדרש חכמים ועוד.

בשנת תרס"ז-1907 הודפסה הגדה של פסח הכוללת 238 פירושים והוספות. בעמוד השער נכתב: "סדר הגדה של פסח עם מאתים שלושים ושמונה פירושים והוספות מאת מרן ורבנן גאונים וקדושים, נבוני לחש וחכמי חרשים, בעלי תריסין אילי תרשישים, צדיקים וחסידיים זקנים וישישים, אשר כזוהר הרקיע מזהירים, כשמש בגבורתו לארץ מאירים, בדבריהם הנחמדים מפז ומפנינים יקרים, ינון שמם לדור דורים.

סיפור חייו של שלום הירשברג (1923-2011)

משפחה של אמי, משפחת דוד ורוזה מצנר, היא מעיירה קטנה, רודניק. אמא שלי הייתה מטופחת מאוד כמו 'ליידי'. אני זוכר אותה תמיד עם כובע, לבושה תמיד בהידור רב ובבגדים יפים. גובהה בינוני, הליכתה זקופה. צבע שערותיה היה שטני, פניה היו מאורכים

ותמיד הייתה שמחה. אמי אהבה לדבר בפולנית וגם ביידיש. אמי דאגה לאחי ולי כמו כל אמא פולניה. היא עזרה לאבא ללמד אותנו, שרה וסיפרה לנו סיפורים. אמא הייתה זו שהתעניינה מה קורה בבית הספר איתי ועם אחי. כל קיץ הייתה נוהגת לנסוע לצ'כיה כדי לנוח. גם אחי ואני הצטרפנו אליה ואבא שלנו היה בא לבקר אותנו בשבתות [...].

אחי, אני וילדי הסביבה היינו מבלים את שעות הפנאי בהליכה וטיולים בפארק שהיה בקרבת הבית, ולעיתים הלכנו לבקר את סבא וסבתא ואת המשפחה. המשפחה שלי הייתה ציונית ולכן אני הלכתי לבית ספר עברי. החיים הקהילתיים התנהלו בעיקר מסביב לבתי הספר היהודיים ובתי הכנסת. היחסים בין שכנינו הנוצרים היו טובים מאד.

הייתי כמעט בן 17 כשנודע לי שפרצה המלחמה, מקריאה בעיתון והבנתי את המשמעות כשראיתי את המטוסים הגרמנים שהפציצו את העיר.

זה היה בספטמבר 1939. המלחמה פרצה וחיי השתנו. פתאום, היה מחסור במזון. כדי לקנות כיכר לחם היינו צריכים לחכות הרבה שעות בתור. את כל המזון הינו צריכים לקנות בתלושים. לא היה הרבה מה לקנות. כל בתי הספר היהודיים נסגרו והלימודים התנהלו בבתי ספר פרטיים.

המשפחה שלנו לא ברחה כיוון שלא היה לאן ללכת. כל הדרכים נחסמו. בחודש מרס 1941 עברנו לגטו קרקוב. אני זוכר שלקחתי מהבית קצת פרטי לבוש, ספרים וכמה משחקים. בגטו בקרקוב היו תנאים קשים וצפיפות. הרבה אנשים גרו בחדר אחד.

גרנו בבית של שתי קומות ברחוב לימנובסקו 22. הבית היה שייך למשפחה של גויים. שתי המשפחות התחלפו בדירות כיוון שאבי הכיר את המשפחה. זה היה מזל גדול כי הייתה לנו דירה די טובה יחסית לשאר המשפחות שגרו בצפיפות רבה. גרנו בקומה הראשונה של הבניין. כיום אני חושב שיש שם מאפייה.

בתקופה זו לא למדתי כלום היות ולא היה בית ספר וגם החוגים הפסקו. מה שכן היה, זה שחלק מהמורים אספו את הילדים לבתייהם הפרטיים ולימדו אותם.

(המשך בעמוד הבא)

שלום (סלק) הירשברג נולד בקרקוב בשנת 1923 להוריו יטי יוכבד לבית מצנר ושמעון הירשברג, ונפטר בישראל בשנת 2001. בשנות חייו האחרונות סיפר לבני משפחתו את זיכרונותיו וביקש "לזכור ולא לשכוח". ואלה זיכרונותיו:

"נולדתי בעיר קרקוב. גרתי בבית ברחוב פרוג'נסקו מספר 3 בעיר קרקוב, קומה שלישית. הבית היה גדול, כמעט 3 חדרים. בקומת הקרקע באותו הבניין היה גם בית החרושת המשפחתי, בית חרושת לייצור של יין מדבש ומיצי פירות. מבחינה כלכלית לא היה חסר דבר. החדרים היו גדולים. צבעי הקירות לבנים. בחדר אחד גרה סבתא ריזה, אמא של אבא. אני ואחי הנק ישנו בחדר אחד עם שולחן כתיבה, שתי מיטות, שטיחים ותמונות מצוירות. במרתף היו חביות גדולות וגם מכונה למילוי בקבוקים.

אני זוכר את אבי כאיש גבוה, עם זקן קטן, ממושקף, צבע שעריו היה שחור, ונהג לחבוש כובע דמוי קסקט. איש בגובה בינוני, לא שמן ולא רזה, מבטו היה אהוד, היה מחייך הרבה עם חיוך רחב במיוחד כשהיה עוזר לי ולאחי בלימודים. אבי ידע היטב עברית. איש תעשייה ומומחה גדול ליון. חוויה מיוחדת שזכורה לי מאבי עד היום זה, שכשאבי היה אוכל תפוח עץ, הוא היה מקלף את הקליפה, עושה ממנה עיגול ואז אוסף את הקליפות.

אבי שמעון, היה איש חזק, עם קול חזק גם כן. איתי ועם אחי היה עדין ונחמד. היה מלמד אותנו את מהלך ליל הסדר. תמיד הביא אורחים לבית הכנסת בו היה נוהג להתפלל בקרקוב. אני יודע שאנשים בסביבתנו העריכו אותו כאיש ישר, אמין ולא עסקן ציבורי.

הייתי נוהג לשוחח רבות עם אבי בעיקר בשבת, אחרי ארוחת הצהריים, יום המנוחה מעבודתו. עם אבא עברתי על העברית שלמדתי בבית הספר ותמיד סיפרתי לו מה אני לומד ועושה, הן בבית הספר והן בתנועת הנוער אליה השתייכתי. גם הוא, כמוני, היה נוהג לספר לי ולשתף אותי על עבודתו בבית החרושת שלנו.

אבי היה יינן. היה מכין יין מדבש. אני לא זוכר בדיוק איך עשו את היין בבית החרושת, אך אני זוכר שעשו יין מתפוחי עץ ומדבש שהביאו מהכוררות שביערות בסביבה. אבי היה קונה את תפוחי העץ לצורך הכנת היין המתוק במרתף. אני זוכר את טעם היין שהיה מתוק אך יבש. כמו כן הייתה לנו חנות בה מכרו הורי את בקבוקי היין.

בבית החרושת אבי עבד יחד עם דוד בשם יצחק שהיה העוזר שלו ופועל נוסף גם הוא יהודי. אמי יוכבד, עזרה בעבודות המשרד של החנות. אנחנו נהגנו לשתות יין בארוחות וכמובן בחגים. היהודים שבאזור לא נהגו לקנות יין אצל אבא שלי, כי היין לא היה מענבים שמיועדים לקידוש. אבא קנה את היין בהונגריה כי שם היין היה כשר ובמפעל היו ממלאים את היין לתוך בקבוקים.

החברים היהודים של הורי וגם גויים שהיו חברים של המשפחה, היו באים אלינו ותפקידי היה להראות להם את היין והבקבוקים שבמרתף. כשנלקחנו לגטו אבא עזב את העבודה ומכר את בית החרושת לאחד הפועלים.

סיפור חייו של שלום הירשברג (המשך)

אבא שלי שמעון, עבד בעבודות כפייה מזדמנות ואחי עבד בבית חרושת. היינו נפגשים רק בערב. בשלב מסוים נעלם אבי ולא ראיתי אותו יותר. אמא שלי עבדה במחנה בבית החרושת לבגדים ותפרה כפתורים. הייתי נפגש איתה כל יום ליד גדר התיל שהפרידה בין הנשים לגברים ודאגתי להביא לה קצת לחם ומזון שלקחתי מחדר האוכל של הקצינים הגרמנים בו עבדתי. הייתה לי "עבודה טובה" במטבח, מצבי הגופני היה טוב. היה לי מזל גדול.

לצערי הרב, בשלב מאוחר יותר, כשעברתי למחנה אחר, נפרדתי מאמי שאותה לא זכיתי יותר לראות. היא נלקחה כמעט בסוף המלחמה באפריל 1945 ממחנה ברנן-בלון לאושוויץ ונרצחה. גם אבי נרצח באושוויץ כנראה בשנת 1944.

בשנת 1944 הועברתי למחנה הריכוז מטהאוזן ומשם לתת-מחנה אבנוזה שהיה מחנה לעבודות כפייה. עבדתי במכרות הפחם שעשו מהם בנזין וגם כעובד קטר.

ב-5 במאי בבוקר התעוררנו כי שמענו שטנקים הגיעו. יצאנו החוצה וראינו שצבא הבריטי והאמריקני כבש את העיר. כולנו במחנה התפזרנו והדבר הראשון שעשינו הלכנו לחפש אוכל כי כולנו הינו רעבים. אחר כך הבריטים אספו אותנו ולקחו אותנו למחנה עקורים אורנסבורג שם קיבלנו אוכל ובגדים.

עבדתי בשדה התעופה של הגרמנים בקרקוב, אמי עבדה במחסן רהיטים ואבי עבד בניקוי רחובות ובחורף בניקוי השלג מהרחובות. גם אחי הנק עבד בניקוי הרחובות. לאחר זמן מה עבר אחי לעבוד בבית מלאכה לעבודות יפות, עבודות מעץ וקישוטים. כל תקופת השהייה בגטו היינו ביחד, עד לחיסולו במרס 1943 ואז הועברנו למחנה פלשוב ונפרדנו - הנשים מהגברים.

המחנה היה בנוי מצריפי עץ, מסביב המחנה הייתה גדר תיל מחושמלת. מחנה פלשוב היה ממוקם בתוך בית הקברות. במחנה לא היו חיים חברתיים, כל אחד דאג לעצמו בעיקר לאוכל. מידי פעם נפגשתי עם הורי, עם אחי ועם כמה בני דודים.

עבדתי במטבח של הקצינים הגרמנים בתור נער שלוח. הם הביאו את האוכל לצריפים בעגלות. לבשנו בגדים שקראו להם 'פשקים' כמו פיגימות. הבגדים היו בצבעים כחול ולבן וסמל צהוב בצד עם האות J (יהודי). אכלנו מרק תפוחי אדמה שהיה מאד צלול. לפעמים היה לאבא שלי קצת כסף שאפשר לנו לקנות דברים נוספים. היינו מבריחים אוכל. למי שהיה כסף היה אוכל יותר.

היו מקלחות כדי להתרחץ. פעם בחודש הלכנו לבית מרחץ ואז לקחנו אתנו גם את המצעים כי הם היו מלאי כינים ושם ניקינו אותם. בבית מרחץ היה חם והכינים יכלו להעלם. מחנה פלשוב היה מחנה כפייה, שלא כמו מחנה ריכוז.

נופיה של קרקוב על בולי הכובש הגרמני

בשנים 1939-1945, השניים בהם שלט הכובש הגרמני בקרקוב, הוציא הדואר של הכובשים בולים ועליהם מתנוססים נופיה של העיר. מר משה אשל העביר אלינו תמונות של ארבעה בולים, האם תוכלו לזהות את המקומות המופיעים

ד"ר יונתן ורשאוואר

שבער שכנו בו בית חולים ובית אבות.

נקבר בבית העלמין היהודי ה"חדש" ברחוב מיוזובה.

ורשאוואר רצה להיות חבר בסיים ובמועצת המדינה בווינה אך נכשל בנסיונותיו אלה בשל מוצאו היהודי מחד, ומאידך - היהודים ראו בו מתבולל קיצוני ולפיכך לא היה מקובל על הקהל היהודי האורתודוקסי.

וורשאוואר לקח חלק בחיים הציבוריים ובפעילות פוליטית וחברתית, והיה אחד המארגנים של המועדון הפוליטי היהודי. הוא תמך בהתבוללות של היהודים והתנגד לרעיון הפרדה של קרקוב מקז'ימייז'. ורשאוואר ניהל עבודת צדקה נרחבת, ועזר לעניים ללא קשר לדתם. ב-1849 תמך רבות בהקמת בית חולים ליהודים הסובלים מכולרה, וב-1886 ייסד קרן צדקה לעניי דתות שונות.

בשנת 1890 נקרא על שמו רחוב בקז'ימייז' המחבר את רחוב אסתר ו כיכר נובי עם רחוב יעקובה, רחוב

ד"ר יונתן ורשאוואר (קרקוב, 1888-1820), רופא, פילנטרופ ועסקן פוליטי, היה בנם של שמואל וחיה לבית יונס, אח לאחות אחת ועוד 5 אחים. בשנת 1849 נישא למתילדה לבית ריטר, שהייתה צעירה ממנו בעשור. סיים את לימודי הרפואה באוניברסיטה היגלונית בשנת 1843, ניהל פרקטיקה רפואית נרחבת, ופרסם מאמרים רבים בנושאים רפואיים במגזינים מקצועיים.

בשנים 1866-1888 היה ורשאוואר חבר מועצת העיר קרקוב ומעורב בעבודה לשיפור הבריאות והרווחה החברתית של תושבי קרקוב. בין היתר, הוא היה יושב ראש הוועדה התברואתית ופעל להקמת מערכות אספקת מים עירוניות. ורשאוואר היה גם חבר ברשויות בנק החיסכון של העיר קרקוב ויזם את ארגון הרופאים של קרקוב. בשנת 1846 תמך ורשאוואר ב"מהפכת קרקוב" ובגין כך נכלא למספר חודשים.

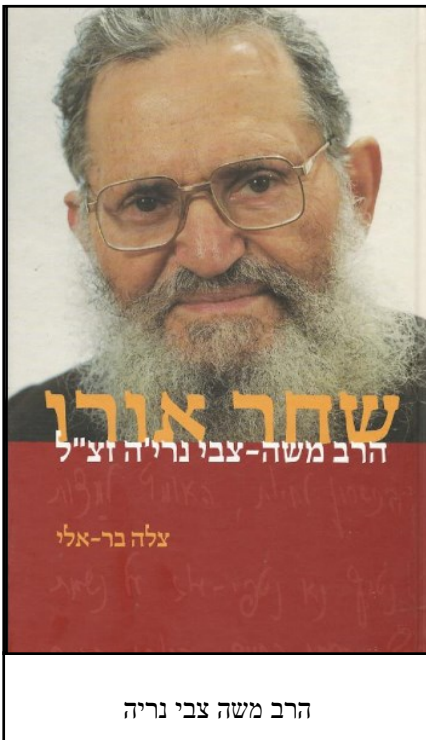
קרקוב של הרב משה צבי נריה

היא קרקא של יהודים חרדים מרובים. בשבת תשבותנה חנויותיה. סגורות ואין פותח. שטריימלך מזונבים וקפוטות ארוכות יטיילו ברחובותיה ויזכירוך את מאה שערים בעיר קודשנו. דווקא את מאה שערים. כזאת היא קרקע היהודית-החסידיית. בראש יעמדו חסידי הרבי מבובוב ואחרים יבואו חסידי רביים מרביים שונים: בעיאן, רדומסק, בעלז, צירטקוב וכו'. רביה רביה וזמירותיו. חסידים חסידים וניגוניהם. בקרקא יודעים הרבה ניגונים חסידיים, ובכלל יודעים לשיר יפה.

מצבם הכלכלי של היהודים יותר טוב מאשר בוורשה. האווירה יותר טהורה. פחות מחושמלת. מרוויחים. ברוך השם, עדיין אין צורך לחשוב ברצינות על ארץ ישראל... ברוך ה' יום יום. למחר נדאג מחר...

יהודי קרקוב לבושים יפה. ביארו לי שאין זאת אומרת שהעניות אינה מרובה, לא לא זהו אופיים. בבית אפשר לגווע מרעב, אבל התלבושת צריכה להיות בסדר."

בהסכמות של גאונים על ספרים עתיקים. קרקא של הרמ"א ז"ל, קרקא של גאוני עולם. ואף עכשיו

הרב משה צבי נריה

בספר בספר "שחר אורו" על חייו ופעולו של הרב משה צבי נריה ז"ל מתועד, בין היתר, ביקורו של הרב, בקיץ 1937, בפולין בהיותו ציר בקונגרס הציוני העשרים. לאחר הקונגרס ערך הרב ביקור בסניפי "השומר הדתי" ברחבי פולין והגיע גם לקרקוב.

הרב ארי לנדא שלח לנו את הכתוב על התרשמותו של הרב נריה מקרקוב:

"קרקוב היא עיר של גנים. באשר תפנה - שדרות, גינות פארקים, כל אימת שאני רואה את האילונות הללו אני מהרהר בתל אביב שלנו, בדלותה ובערומה, ואני מתבייש מהגויים. [...] קרקוב לגבי ורשה, להבדיל, כירושלים לגבי תל-אביב. הראשונה בעלת מסורת סולידית, בעלת קבע. השנייה - ערבויה רצה ומטרפת. עיר ארעית.

אני הירושלמי מבכר את קרקוב על פני ורשה. לאופי חיים זה הורגלת. הוא מתאים לרוחי וקרקוב היא קרקא. אותה קרקא שראיתיה

